

نقش طراحی در ایجاد امنیت در مجتمع های مسکونی

نیلوفر علی پور^۱، سید مجید هاشمی طغر الجردی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران، ایران

۲- عضو هیئت علمی گروه معماری و شهرسازی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران، ایران

The Impact of Design on Security in Residential Complexes

Niloofer Alipour¹, Seyed Majid Hashemi Toghr oljerdi²

1- Student of master degree of Shahid Rajaei Teacher Training University

2- Faculty of urban design and architecture of Shahid Rajaei Teacher Training University

ایمیل نویسنده مسئول: niloofaralipour.arch@gmail.com

*Corresponding Author: niloofaralipour.arch@gmail.com

چکیده

نیاز به امنیت، همواره از بنیادی ترین نیازهای انسان در جامعه بشری به شمار می رود. مبحث امنیت از نظر روان شناسی به خصوص حضور و رغبت انسان ها نسبت به بستر زندگی اهمیت بسیار دارد. آرامش، رشد، شکوفایی انسان، و بروز همه ی استعدادها و خلاقیت ها و نیل به همه ی کمالات انسانی در سایه امنیت در بستر فضای زیست به دست می آید. هرچند زندگی آپارتمان نشینی در قرن حاضر به یک مساله اجتناب ناپذیر تبدیل شده است. ساکنان این فضاها به دلیل مساحت کم واحد مسکونی خود، نیاز به استفاده از فضای باز پیرامون را بیشتر حس می کنند. در این فضاها اشتراک منافع و قرارگیری در قلمرو احساسی و مالکیتی، توجه به عوامل اجتماعی را پررنگ تر می نماید. در مقابل این سوال که یک مجتمع مسکونی از نظر فضا دارای چه ویژگی هایی باشد تا شاخص های متعارف امنیتی در فضاهای بیرونی قابل کنترل، موجب تعلق خاطر ساکنین گردد، نتایج تحقیق که با روش مطالعات کتابخانه ای و اسنادی و با تحلیل متنی به دست آمده، نشان می دهد ایجاد فضا به نحوی که نظارت پذیری عمومی بر فضاهای مشترک افزایش یابد، نقش مهمی در کاهش جرم و افزایش ایمنی و امنیت استفاده کنندگان را موجب می شود. افزایش مراقبت طبیعی که با عوامل معماری از جمله اختلاف سطح در ورودی مجموعه، چشمان ناظر بر خیابان در بدنه ها، مرزبندی روشن بین فضای عمومی و خصوصی، حیات در پیاده رو و مشارکت همسایه ها که موجب اجتماع پذیری و نظارت در فضای مشترک مجتمع های مسکونی می گردد، از عوامل مهمی است که باعث قلمروداری، کنترل محیط و تعلق خاطر به آن می گردد.

واژه های کلیدی

اجتماع پذیری، مجتمع مسکونی، فضای باز مجتمع مسکونی، امنیت، امنیت فیزیکی، فضاهای قابل دفاع، جرم پذیری

Abstract

The need for security has always been one of the most basic human needs in human society. The issue of security is very important from the psychological point of view, especially the presence and desire of human beings for the context of life. Relaxation, growth, human flourishing, and all the talents and creativity and achievement of all human perfection in the shadow of security are achieved in the context of the living space. However, apartment living in the present century has become an inevitable problem. Residents of these areas are more likely to use the surrounding area because of their low residential area. In these spaces, the sharing of interests and being in the emotional and ownership realm make attention to social factors more pronounced. In response to the question of what properties a residential complex should have in order to convince the residents of the standard security indices in a controlled outdoor space, the results of the research, obtained through library and documentary studies and textual analysis, show Creating a space that increases public oversight of shared spaces plays an important role in reducing crime and enhancing the safety and security of users. Enhanced natural care with architectural factors such as surface differences at the entrance to the complex, street-watching eyes in the bodies, clear boundaries between public and private spaces, living on the sidewalks and neighborhood partnerships that socialize and monitor the complex space of the complexes. Housing is one of the most important factors that lead to territoriality, control of the environment and belonging to it.

Keywords: Socialization, Residential Complex, Residential Space, Security, Physical Security, Defensible Spaces

۱- مقدمه

پس از انقلاب صنعتی و خصوصاً در قرن بیستم، به خاطر توسعه‌ی شهرنشینی، توسعه‌ی صنعتی و گسترش بی‌سابقه‌ی شهر و مناطق ساخته شده که آثار تخریبی زیست محیطی و بصری عمده‌ای به دنبال داشت، هدف نجات شهرها از چنین وضعی مد نظر نظریه‌پردازان و طراحی شهری قرار گرفت. این تفکرات توجه به کیفیت محیط شهرها را از اهداف اصلی طراحی شهری می‌دانند. برای این که شهرها قابلیت زندگی پیدا کنند، باید شرایط یک اکوسیستم طبیعی را از نظر رطوبت، دما، نور، ترکیبات هوا و تبادل آن دارا باشند (نثاری و دیگران به نقل از بحرینی، ۱۳۸۲، ۲۴۰ و ۲۴۱). زندگی ماشینی و دوری انسان از طبیعت در دوره‌ی معاصر موجب گردیده است که تعادل بین انسان و طبیعت از بین برود (نثاری و دیگران به نقل از سلطان زاده، ۱۳۸۵: ۱۳۵). آنچه در دانش طراحی شهری برای فضای باز شهری ارزش می‌باشد، نقش اجتماعی و تعاملی است که این فضا در زندگی اجتماعی و شهری ایفا می‌کند (خدایی و رفیعان، ۱۳۸۸: ۲۹۹). آنچه امروز این فضاها را جدی‌تر مطرح ساخته حضور بیشتر در آن‌هاست (رفیعان و دیگران، ۱۳۹۰: ۳۷). وجود فضاهای عمومی با دارا بودن اجتماع‌پذیری، مکمل مهمی در جهت اجتماع‌پذیری افراد است (مردمی و قمری، ۱۳۹۰: ۴۰). فرآیند اجتماع‌پذیری، با برقراری تعامل و ارتباطات اجتماعی بین بهره‌برداران هر فضای عمومی و مشترک معماری قابل حصول است و قابلیت شرکت موثر در تعامل با دیگران، در زندگی خصوصی و عمومی و حرفه‌ای انسان‌ها، از اهمیت اساسی برخوردار است. بنابراین فضاهای عمومی معماری به عنوان بستری در جهت بهبود ارتباطات و رشد تعاملات اجتماعی افراد می‌بایست از منظر اجتماع‌پذیری مورد ملاحظه قرار گیرند (نثاری و دیگران به نقل از فرگاس، ۱۳۷۹: ۱۲).

امنیت از نیازهای اساسی هر جامعه‌ای به شمار می‌آید. نتایج امنیت پژوهی، به دو مفهوم متفاوت در امنیت اشاره دارد، در مورد نخست امنیت، مفهومی عینی به خود می‌گیرد. مصادیق این مفهوم به حفظ جان و مال انسان‌ها مربوط می‌شود و در مورد دوم، مراد از امنیت، مفهومی ذهنی است و از آن به احساس امنیت تعبیر می‌شود (کیم، ۲۰۰۶). فرض این مقاله بر این است که می‌توان با استناد به نتایج پژوهش‌های اخیر در باب رابطه متقابل محیط و رفتار انسان، الگویی جهت پیشگیری از جرم به عنوان یک رفتار ناهنجار و ارتقا امنیت مجتمع‌های مسکونی تدوین کرد.

به منظور ساختن جوامع امن و بهبود کیفیت زندگی، دانش‌پژوهان بسیاری در زمینه‌های گوناگون مانند جرم‌شناسی، جامعه‌شناسی، برنامه‌ریزی شهری و معماری، جستجوهای بسیاری برای راهکارهای کارآمد و موثر در پیشگیری از جرم و ارتقا امنیت انجام داده‌اند. پژوهش‌های اخیر در باب رابطه متقابل محیط و رفتار انسان رویکردهای جدید طراحی محیطی را به این باور رسانده که در ساختار اجتماعی کالبدی محیط با تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آن می‌توان به میزان قابل توجهی از ارتکاب جرایم جلوگیری نمود (جلالیان به نقل از رحمت، ۱۳۹۵).

۲- بیان مساله

امنیت از دیرباز مهم‌ترین دغدغه انسان‌ها بوده است. از زمان انسان‌های اولیه، امنیت به عنوان اساسی‌ترین رکن زندگی پس از آب و غذا مطرح بوده است. شاید غارنشینی انسان‌های اولیه به عنوان اولین تحول زندگی انسان روی کره زمین در پی این نیاز بوده است تا مأوا و مأمنی برای دوری از خطرات دائمی زندگی ایجاد کند. دوشادوش سایر ابداعات بشری که برای بهبود شرایط زیست انسان‌ها صورت می‌گرفت، راه‌های ایجاد امنیت نیز ارتقا یافت و انسان‌ها به دنبال ایجاد راهکارهایی برای افزایش امنیت زندگی اجتماعی خود برآمدند. حیات جمعی آدمیان در صورتی قرین آرامش و آسایش است که امنیت به مثابه مقوله‌ای بنیادین در ابعاد و جهات مختلف زندگی حکم‌فرما باشد. در واقع باید همزمان هم به سنجش میزان واقعی امنیت و هم به ارزیابی گسترده احساس امنیت اقدام نمود. به طور ذهنی می‌توان حالاتی را متصور شد که در آنها احساس امنیت فزون‌تر یا کمتر از امنیت واقعی است و به عبارتی دیگر میان امر بالفعل و امر ذهنی تطابق وجود ندارد. امروز یکی از پیچیده‌ترین مسائل در اکثر کشورها نرخ بالای جرم و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی در آن‌هاست. بروز

انواع جرم و ناهنجاری منجر به ایجاد حس ناامنی و تحمیل مشکلات مالی بر دوش جامعه، دولت و تشکیلات قضائی کشور می‌شود. این مساله لزوم اعمال سیاست‌های پیشگیری از جرم را بیش از پیش ضروری می‌سازد (رحمت، ۱۳۹۰؛ ۱۳). شاخص کاهش جرم در یک محیط نشان از امنیت آن دارد. اما این سوال مطرح می‌گردد که چه الگوی معماری می‌تواند باعث افزایش امنیت و کاهش جرم گردد؟

جدول شماره ۱، شاخص‌های نامطلوب معماری و محیطی موثر در سلامت جسم و روان در مجتمع‌های بلندمرتبه.
ماخذ: (رحمت، ۱۳۹۰)، با تخیلیس نگارنده.

شاخص‌های معماری بلند مرتبه	شاخص‌ترین اثرات نامطلوب جسمی و روانی
افزایش تراکم	ایجاد حس انزوا، افزایش میزان فشار عصبی، عدم تطابق جنسی، منفی گرایی، زودرنجی، خستگی، روحیه پائین و ضعیف در خانواده، آزدگی و کوچک بینی افراد، افزایش قتل و شورش، رفتار پرخاشگرانه
شهرک‌های عمودی	نگرانی بیشتر، خشونت، ترس، تنش در نشانه‌های اجتماعی، مشکل روابط زناشویی، عدم نظارت بر کودکان، نبود خلوت، ایجاد احساس گوشه گیری، کاهش تعامل اجتماعی
ازدحام	روابط اجتماعی ساکنین بسیار محدود و نزدیک به صفر، باعث رفتارهای ضد اجتماعی مثل: پرخاشگری، گوشه گیری و بروز بزه
مصالح	زندگی در محیط بسته (باکس بتنی)، ایجاد نوعی آلودگی نوری به نام light pollution، سردرد، افسردگی، روماتیسم‌های دردناک، دردمفاصل، پوکی و نرمی استخوان، اختلالات در گردش خون
رطوبت	سرگیجه، کم حوصلگی، ناراحتی‌های عصبی، تنگی نفس، استفرغ، کم سویی چشم‌ها
کمبود فضاهای فرهنگی	به خطر افتادن سلامت روان و جسم، سقط جنین زنان باردار در طبقه پنجم به بالا

۳- تعریف امنیت و حس امنیت

امنیت و آرامش جامعه در کنار سلامتی در فرهنگ ایرانی رابطه‌ی بسیار نزدیکی دارد. صلح و آرامش در قرآن مجید و روایات معصومان (ع) به «سلام» تعبیر شده است و مراجعه به ریشه لغوی کلمه «سلام» کمک بسیار بزرگی در راه فهم این مفهوم عمیق اسلامی می‌نماید که بخش وسیعی از اندیشه اسلامی را به خود اختصاص داده است. «راغب اصفهانی» در کتاب مفردات خود می‌گوید: سلام از ریشه «سَلَمَ» به معنای رهایی از آفات و بیماری‌های ظاهری و باطنی است. کلمه سلام (در معنا) نزدیک با کلمه «آمن» است. امنیت مصدر یایی است که از مصدر «آمن» و «آی» ساخته شده و گویا سبب آن در اینست که امن را گاهی بجای وصف «آمن» (= ایمن) استعمال می‌نمایند چنانکه گویند: شهر امن است و امنیت را از امن باین معنی ساخته‌اند بنابراین معنی آن آمن بودن می‌باشد. (دهخدا، جلد ۸، ص ۲۱۱).

و آنچه از موارد استعمال آن به دست می‌آید این است که «آمن» عبارت است از خالی بودن مکان از هر چه مایه کراهت و ترس آدمی است، ولی سلام عبارت است از اینکه محل طوری باشد که هر چه آدمی در آن می‌بیند ملائم طبعش باشد، نه از آن کراهت داشته باشد، و نه ترس. (المیزان، ج ۱۴، ص ۲۶)

همچنین در تحلیل لغوی کلمه امنیت موارد ذیل ذکر شده است:

- امنیت در لغت به معنای "بی‌خوفی و امن، بی‌بیمی، ایمنی، ایدن شدن و در امان بودن" آمده است (دهخدا)

- امنیت را یک مصدر جعلی یا صناعی فارسی می‌داند که حاوی معانی‌ای همچون ایمن شدن، در امن بودن، و بی‌بیمی است (فرهنگ معین).
- فرهنگ عمید نیز معانی آرامش و آسودگی و ایمنی را برای این مفهوم مناسب تشخیص داده است (عمید)
- امنیت و ایمنی هر دو در عربی از یک ریشه‌اند، اما معنای آنها را نباید با هم اشتباه کرد. امنیت مفهومی اجتماعی است و کاربرد آن نیز به گونه‌ای مرتبط با شهر، جامعه و جمع معنی پیدا می‌کند. اما ایمنی به معنی دوری از خطر و در سلامت زیستن است و کاربرد آن عمدتاً فردی است. (برآبادی)

۱-۳- انواع امنیت

زندگی جمعی انسان از نیاز به امنیت سرچشمه می‌گیرد. جمع به انسان اطمینان خاطری می‌دهد که در تنهایی حاصل نمی‌شود و در واقع او را در برابر خطرهای پاسداری می‌کند. اما از سوی دیگر، خود این جمع هم می‌تواند محیط را برای انسان ناامن سازد. امنیت اجتماعی در اشاره به آرامش و آسودگی مهیا گردیده از طرف جامعه برای اعضای خود بکار می‌رود. در جدول شماره ۲ انواع امنیت ذکر شده است:

جدول شماره ۲ انواع امنیت، ماخذ: (علی آبادی، ۱۳۸۸)، با تخلص نگارنده

ردیف	انواع امنیت	توضیح
۱	امنیت مادی (فیزیکی)	امنیت مادی به معنای مصون بودن انسان در مقابل عوامل فیزیکی اعم از پدیده‌های طبیعی، ساخته‌های انسان و سایر انسان‌ها می‌باشد.
۲	امنیت معنوی (روانی)	امنیت معنوی به معنای مصون بودن معنویت، روان، فرهنگ، هویت معنوی، ارزشها، ذهن انسان و جامعه در مقابل هر گونه تعرض و یا اخلال و خدش‌های است که عامل دگرگونی و آسیب به آن‌ها در جهت مخالف هدف غایی حیات و ارزش‌های معنوی باشد.
۳	امنیت فردی	امنیت فردی در واقع، هم به امنیت فرد در برابر فرد و هم به امنیت اجتماع در مقابل فرد اشاره دارد. همانطور که امنیت فردی مورد احترام است و نباید به احدی ظلم و ستم نمود اجتماعات مختلف هم باید از این اصل تبعیت نموده و جامعه کوچک و بزرگ نیز موجب امنیت یکدیگر شوند.
۴	امنیت اجتماعی	امنیتی است که فرد در اجتماع از سایر هموعان خویش انتظار دارد و غرض آنست که هر یک از احاد جامعه نه تنها از گزند و آسیب و آزار سایر افراد جامعه احساس امنیت کنند و البته خود نیز، امنیت را به سایر احاد جامعه القا نماید.

آبراهام مازلو یکی از بنام‌ترین اندیشمندان مدیریت است که پس از سال‌ها مطالعه مدلی را به نام هرم نیازها پیشنهاد داد که یکی از فراگیرترین مدل‌های بررسی نیازهای انسانی است. آبراهام مازلو در دسته‌بندی نیازهای انسانی، بعد از نیازهای زیستی، نیاز به امنیت را مطرح می‌سازد و احساس امنیت کردن و دور از خطر بودن را بعد از رفع نیازهای زیستی در اولویت قرار می‌دهد (مازلو، ۱۹۵۴).

لزوم پرداخت به مبحث امنیت خود بر خواسته از نقشی است که این عامل در حیات جمعی دارد. این نیاز بیانگر آن است که فرد به آرامش حاصل از ثبات، استقلال، محافظ داشتن، رهایی از ترس، رهایی از اضطراب و رهایی از درهم ریختگی و بی‌نظمی محتاج است. توجه به مقوله‌ی امنیت همچنین بخاطر تاثیرات قابل توجهی است که عدم امنیت در رفتارهای انسانی می‌گذارد.

شکل ۱: هرم نیازهای مازلو، منبع ترجمه از مازلو ۱۹۵۴

۴- مفهوم سکونت و جایگاه مجتمع مسکونی

مسکن در مفهوم ابتدایی خود مکانی کالبدی است و به عنوان سرپناهی برای رفع نیازهای اولیه و اساسی خانواده به حساب می‌آید. در معنای وسیع‌تر، مسکن چیزی بیش از یک سرپناه صرفاً کالبدی است و کلیه خدمات و تسهیلات عمومی لازم برای زیستن انسان را در بر می‌گیرد (رامیار، ۱۳۹۰). برای شرح موضوع، به تعریف لفظ و مفهوم اجمالی بعضی از کلماتی که در حوزه سکونتگاه‌ها به کار می‌رود یعنی مسکن، سکنی و خانواده می‌پردازیم:

«مَسْكَن» اسم مکان و از ریشه «سَكَن» (به معنای آرامش یافتن و هر چیزی که موجب آرامش است) بوده و به عنوان محل «سُكْنی» معرفی شده است و «سُكْنی» (اسم است از سَكَن به معنای) خانه و جایی که در آن بدون اجرت و کرایه، «سُكُونَت» می‌یابند و «سُكُونَت» از ریشه «سُكَن» و «سُكَن» و «سُكُون» به معنای ایستادن و ثابت شدن چیزی بعد از حرکت است و در ساکن شدن و منزل گزیدن نیز بکار می‌رود.

«السَّكَن» نیز به معنای «ساکنین» خانه می‌باشد و «سُكَّان» جمع «سَاكِن» است و معنی «سُكَّان السَّفِينَة» برای اینست که کشتی را از حرکت باز می‌دارد و آرام می‌کند و «سُكَّان» از ریشه «سَكَن» نیز یعنی چاقو، چون حرکت حیوان را از بین می‌برد و آن را بی تحرک و ساکن می‌کند از این ریشه می‌باشد، قرآن کریم نیز لفظ «سُكَّانُ فِی مَسَاكِن» را به معنای وطن گرفتن و سکونت بکار برده و چند چیز را عامل آرام گرفتن پس از حرکت و آرامش می‌داند، در بیانی فرموده: «وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا» (و خداوند) شب را مایه آرامش قرار داده" و در بیانی دیگر می‌فرماید: «اوست آن که هر یک از شما را از یک نفس (پدرتان) آفرید» و «وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِسُكْنِ اِيَّهَا» و همسرش را نیز از جنس او قرار داد تا در کنارش آرام یابد" (ترجمه مفردات، ج ۲، ص: ۲۳۴-۲۳۵) و در بیانی دیگر: "خواب را «النَّوْمُ سُبَاتًا» وسیله بریدن از کارها و آرامش" معرفی می‌نماید، زیرا کلمه «سُبَاتًا» از ریشه «سَبَت» و «سَبَت» یعنی قطع کردن و بریدن می‌باشد، «راغب اصفهانی» گوید یعنی خواب را بریدن عمل قرار دادیم و «سبات» در آیه فوق، چون نوعی قطع عمل می‌باشد، لذا موجب آرامش و استراحت است. (قاموس، ج ۳، ص: ۲۰۷)

قرآن کریم در آیات خود مواردی را عوامل ایجاد آرامش می‌داند که بعضی از آنها منحصرراً در خانه انجام گرفته و بعضی دیگر وابسته به شرایط خاص زمانی و مکانی می‌باشند که بستر آنها در خانه نیز شکل می‌پذیرد.

«سَكَن» و «سُكْنائی» را که برای مراحل کمالی حیات انسانی اتفاق می‌افتد را «سکینه» نامیده‌اند، واژه «سکینه» از ریشه «سَكَن» بوده و «سکینه»، «آرامش قلب» و «اطمینان خاطر» می‌باشد و مصدری است که بجای اسم مصدر آمده مثل

« قضیه » و « بقیه »، این کلمه در مواردی که در قرآن آمده درباره « آرامش قلب » است که سبب ثبات و « آرامش ظاهری » نیز می‌شود (قاموس، ج ۳، ص: ۲۸۳). پس آرامش واقعی در گرو آرامش قلب است که آن نیز در اثر ایمان و آزادی عقل از بند شهوات و نفسانیات و در مسیر رساندن انسان به تعادل است.

همانگونه که مشخص شد از معنای ظاهری « مسکن » به عنوان سکونت گاه جسم تا مسکن روح و آرامش قلب که در قرآن کریم « سکینه » نامیده شده حرکتی از ظاهر به باطن و عمقی وجود دارد.

مفاهیم شکل دهنده به صور سکونتگاهی که از متون وحیانی اخذ شده‌اند، علاوه بر صورت و معنای ظاهری ناظر به باطن و ملکوت اشیاء و پدیده‌ها می‌باشند. تا آنجا که زندگی حقیقی و « حیات طیبه » نیز با ایمان و حیات عقلانی ناشی از توجه به هدف و باطن دین ایجاد می‌شود. در معماری سنتی نیز کیفیت‌ها، کمیت‌ها را تعریف و شکل داده‌اند. (همانند مفهوم خانواده که الزاماتی را برای فرم، شکل و نظام ارتباطی سکونتگاه ایجاد می‌نماید).

صور معماری سنتی نیز دروازه‌ای گشوده شده به باطن و محتوایشان بوده و صورت و محتوا در تناسب با یکدیگر قرار دارند. در معماری سنتی، رابطه میان شکل ظاهری بنا و معانی نمادین ناشی از آن به عنوان اصلی اساسی در طراحی بنا در نظر گرفته شده زیرا اشکال و الگوها هم دارای کارکرد بوده‌اند و هم بر اساس پاره‌ای از اعتقادات مذهبی شکل گرفته‌اند، مثلاً، الگوی مثالین باغ- بهشت که در حیاط خانه‌های سنتی، تبلور داشته هم دارای عملکرد بوده و هم مفاهیم شکل دهنده به خانه با بیانی نمادین در آن امکان تبلور فضائی یافته‌اند. در اینجا حیاط خانه الگوئی مثالین از بهشت شده که حریم خانواده را نیز پاس می‌دارد.

منظور رایج از مجتمع های مسکونی، مجموعه هایی است که تحت عناوین مختلف به گونه ای یک جا و هم زمان ، برنامه ریزی، طراحی و اجرا شوند. مقیاس این مجتمع‌ها از چند واحد مسکونی تا ساختمان‌های بلند و حتی مجموعه‌های بزرگ که به صورت ناحیه‌ای از شهر در آمده‌اند متغیر است (رامیار، ۱۳۹۰).

۴-۱- عوامل مؤثر بر امنیت مجتمع های مسکونی

در قرن هجدهم میلادی و در پی انقلاب صنعتی، انسان افق وسیع‌تری از دستاوردها و امکاناتی را پیش روی خود دید که یافته‌های مهندسی، ابزارآلات و ماشین‌های صنعتی برای او به ارمغان می‌آوردند (جان و وائشینگتن رولینگ، پل بروکلین، نیویورک، ۱۸۸۳). این تحولات فنی در سخت‌افزارها، موجب تحولات فرهنگی و شیوه‌ی زندگی و تعامل بین افراد نیز گردید و هجوم افراد به شهرهای بزرگ و صنعتی، لازمی ساخت خانه‌های انبوه و ارزان‌قیمت برای قشر کارگر و کم‌درآمد شهری شد. آپارتمان‌های بسیاری در اروپا و آمریکا ساخته شدند که هدف از این کار، جای دادن جمعیت انبوه کارگران صنعتی و خانواده‌های آن‌ها در شهرها بود.

در الگو برداری از معماری غربی، معماری و ساخت مسکن در ایران، تا پیش از سال ۱۳۵۷، بیشتر به ساخت خانه‌های تک‌واحدی محدود می‌شد که اصطلاحاً به آن ویلا سازی می‌گفتند. در این دوران اغلب خانه‌ها، تک‌واحدی بودند و اگر هم آپارتمان‌هایی ساخته می‌شد، ساختمان‌های سه یا چهار طبقه‌ی بسیار ساده و سری‌سازی بودند که مطلقاً پارکینگ نداشتند. ساخت بلندترین ساختمان تهران در پایان دهه‌ی بیست و بعد از جنگ جهانی دوم، توسط علی اکبر علمی ناشر در خیابان شاه آباد آغاز شد و بعد از ۲۸ مرداد افتتاح گردید. این ساختمان با ۱۴ طبقه و حدود ۴۰ متر ارتفاع بلندترین ساختمان ایران بود. بیش از نیم قرن از آغاز آپارتمان‌سازی در کشور می‌گذرد. دلایلی زیاد و متفاوتی برای این موضوع بیان شده است؛ از جمله زیاد شدن جمعیت، کمبود زمین برای احداث خانه های تک واحدی و ...

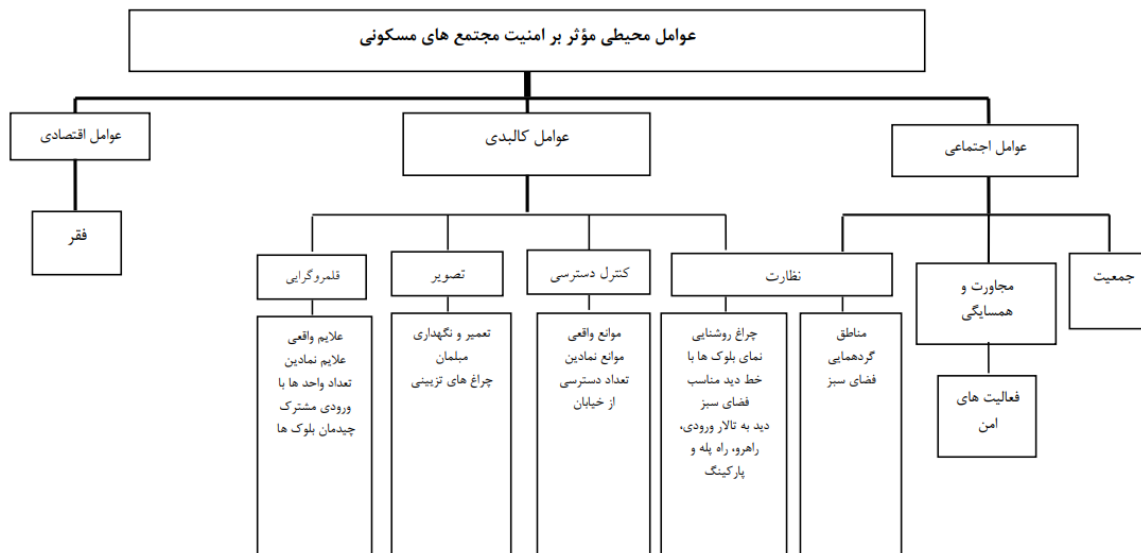
سرپناه مناسب تنها به معنای وجود یک سقف بالای سر هر شخص نیست، سرپناه مناسب یعنی آسایش مناسب، فضای مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، روشنایی، تهویه، سیستم گرمایی مناسب، زیر ساختهای اولیه از قبیل آبرسانی مناسب، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت مناسب زیست محیطی عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و قابل دسترس از نظر کار و تسهیلات اولیه که همه این موارد باید با توجه به استطاعت مردم تأمین

شود. خانه با مطرح شدن به عنوان پیکره‌های معمارانه در محیط هویت ما را محرز کرده و امنیت را بر ما ارزانی میدارد؛ و سرانجام هنگام پای نهادن به آن به آسایش دست می‌یابیم. در خانه چیزهایی را می‌یابیم که بر آنها وقوف داشته و گرامیشان می‌داریم. ما آنها را با خود از بیرون آورده و به خاطر آنکه بخشی از جهان ما را می‌سازند در کنارشان به زندگی می‌پردازیم. امروزه توجه به مفهوم "امنیت شهروندان" و روش‌های ارتقای آن، به عنوان یکی از اولویت‌های اساسی متخصصین و تئوری پردازان شهری تبدیل شده است. جدای از اثرات اجتماعی و فرهنگی ناشی از برنامه ریزی و طراحی محیط‌های امن شهری بر الگوهای رفتار شهروندی و بهبود کیفیت محیطی نواحی سکونت، تبیین ویژگی‌ها و اثرات مرتبط بر نقش کالبدی شهر بر کاهش جرایم شهری و یا کاستن از وقوع جرم، موضوع مستقل و با اهمیتی است که در قالب تئوری‌های نوین شهرسازی بدان اشاره می‌شود. عوامل اجتماعی، کالبدی از مهم‌ترین عوامل محیطی موثر بر امنیت مجتمع‌های مسکونی می‌باشد که به طور خلاصه در جدول شماره ۳ به آن پرداخته شده است.

جدول ۳، عوامل مؤثر بر امنیت مجتمع‌های مسکونی از دیدگاه نظریه پردازان رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، ماخذ: (جلالین و دیگران، ۱۳۹۵: ۸)

به طور کلی خلق یک فضای عمومی موفق که بتواند پذیرای افراد و گروه‌های مختلف باشد مستلزم تامین قلمرو، امنیت، ساختار منسجم، تداوم و خوانایی و قابل پیش‌بینی بودن فضا، وجود تسهیلات مناسب در فضا، پاسخگویی، راحتی و آسایش محیطی، میزان اطلاعات، شور و هیجان محیطی فضا و تعاملات اجتماعی می‌باشد (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۳). خرابکاری و بزهکاری تأثیر عمده‌ای بر زندگی شهری دارد. تخریب زمین‌های بازی، مبلمان شهری و سایر عناصر عرصه عمومی سال‌هاست به عنوان یک مساله مطرح بوده و در بسیاری از جوامع منجر به پایین آمدن کیفیت محیط شده است. بیم از بزهکاری موجب شده کودکان موقعیت کمتری برای رفتارهای مستقل پیدا کنند (لنگ، ۱۳۸۷: ۴۹۷). هرچه تعاملات کمتر باشد امنیت مجتمع مسکونی کمتر است. ساکنان مجموعه‌های مسکونی باید بتوانند فضاهای باز محیط زندگی خود را کنترل کرده و نگذارند بیگانه‌ای به این محیط‌ها تجاوز کند. بنابراین فضاهای قابل دفاع، فضایی است که تشخیص و کنترل فعالیت‌ها را برای ساکنان آسان می‌سازد (سجادی قائم مقامی و دیگران، ۱۳۸۹: ۷۹). از مهمترین مواردی که موجب کنترل

فضای درونی و بیرونی مجتمع‌های مسکونی می‌گردد علاقه ساکنین به محیط و اصطلاحاً حس تعلق می باشد که به طور خلاصه به آن پرداخته می شود.

۵- عدم تعلق به مکان و ایجاد فضاهای بدون دفاع

برای تعریف تعلق مکانی و تبیین آن، ناگزیر باید به تعریف حس مکان و مراحل مختلف آن اشاره کنیم. حس مکان مجموعه‌ای از حکایت‌ها و روایت‌های فردی و ۱ برای حس مکان، سه مرحله اصلی جمعی است که توأم با مکان رخ می‌دهد. شامی تعلق به مکان و دل بستگی به مکان و تعهد به مکان را با هفت سطح تعیین می‌کند. این سطوح از حس مکان، کاربرد فرایند حس مکان را نشان می‌دهد که به ترتیب زیر است : ۱. بی تفاوتی به مکان؛ ۲. آگاهی از قرارگیری در یک مکان؛ ۳. تعلق به مکان؛ ۴. دل بستگی به مکان؛ ۵. یکی شدن با اهداف مکان؛ ۶. حضور در مکان ۷. فداکاری برای مکان. در تعریف تعلق به مکان آمده است : در این سطح، فرد نه تنها از نام‌ها و نمادهای مکان آگاه است، بلکه با مکان، احساس بودن و احساس برخورداری از تقدیر مشترک نیز دارد. در این حالت ، نمادهای مکان، محترم و آنچه برای مکان رخ می‌دهد، برای فرد نیز مهم است. تعلق به مکان موجب می‌شود تا انسان به مراقبت، نظارت و اصطلاحاً به دفاع از محیط بپردازد. (رضوان به نقل از فلاحت، ۱۳۸۵)

فضای قابل دفاع بنا به تعریف نیومن ، واژه‌ای است برای سلسله‌ای از نظام‌های فضایی شامل موانع واقعی و نمادین، حوزه‌های نفوذ تعریف شده و امکان مراقبت بیشتر که در کنار هم محیط را به کنترل ساکنان در می‌آورد. در این فضا به فعالیت‌های مجرمانه کمتر اجازه وقوع داده می‌شود. در واقع فضای دفاع‌پذیر به بررسی تأثیر رفتار اجتماعی تولید شده از موضع برنامه‌ریزی، طراحی و معماری می‌پردازد. (نیومن ، ۱۹۹۶)

جدول ۴ ، گونه های فضاهای بدون دفاع – ماخذ : (رحمت، ۱۳۹۰)، با تلخیص نگارنده

۱. نداشتن متولی یا عدم حضور مالک	۴. کنج ها	۷. سطوح L شکل و U شکل
۲. ساختمان نیمه تمام ومتروکه	۵. طرح های در دست اجرا یا رها شد	۸. زیرگذرها و زیر پل ها
۳. رویت ناپذیر بودن، فضای گم	۶. نبود روشنایی	۹. فضاهای بدون کارکرد یا دارای کارکرد متناوب

برای کنترل فضاهای بدون دفاع سه اقدام مهم می‌باشد که شامل اقدام کالبدی ، قانونی و عملکردی است. تغییر در فرم فضا، بالا بردن میزان روشنایی و قابلیت دید فضا، تغییر در مکان قرارگیری مبلمان که محل تجمع است، حذف فضاهای فرورفته یا L یا U شکل از طریق محصور کردن آن‌ها و جلوگیری از استفاده افرادی مانند کارتن خواب‌ها از آن‌ها، هماهنگ کردن وسعت و حجم فضا با میزان و نوع عملکرد جاری در آن و مانند این‌ها جزئی از اقدامات کالبدی می‌باشد. فعال کردن ساختمان‌های متروکه، تغییر کاربری ساختمان‌های رها شده یا محصور کردن آنها از موارد اقدام عملکردی می‌باشد.

۶- پیشگیری از جرم

بشر از همان ابتدا پیدایش جوامع و مجتمع‌های زیستی اولیه در پاسخ به یکی از اساسی‌ترین نیازهای طبیعی و فطری خویش سعی کرده است محیط و دنیای ساخته شده خود را تحت کنترل و نظم در آورد. زمانی که نظم نهادینه شده دچار اختلال می‌شود، ما با اختلال هنجاری روبه‌رو می‌شویم، آن وقت است که امنیت به عنوان یک مسأله مطرح می‌شود. منظور از اختلال هنجاری تقریباً همان چیزی است که دورکیم آن را آنومی اجتماعی می‌نامد. (جلالیان به نقل از چلیپی، ۱۳۷۵: ۸).

در جدیدترین طبقه بندی ارایه شده (۱۹۹۷). کلینارد و میبر، رفتارهای آنومیک را به سه دسته؛ جرایم، انحرافات و مسائل اجتماعی تقسیم می‌کنند. جرم را می‌توان فعالیتی به حساب آورد که قوانین را زیر پا می‌گذارد؛ فعالیتی که غیر قانونی به حساب می‌آید و عامل آن توسط قانون مجازات می‌شود. جرم شامل سه عامل محیطی است که در یک زمان روی می‌دهند. این عوامل عبارتند از قربانی، مجرم و وجود فرصت ارتکاب جرم (جلالیان به نقل از فلسون، ۱۹۹۸).

پیشگیری از جرم را می‌توان مجموعه اقدامات، تدابیر و سیاست‌هایی تعریف نمود که برای جلوگیری از وقوع جرم به کار گرفته می‌شوند. اندیشمندان دو رویکرد اصلی برای پیشگیری از جرم قایل هستند: رویکرد نخست، غیر مکانی است و به کاهش یا از بین برد انگیزه‌های شخصی ارتکاب جرم از طریق آموزش‌های اخلاقی، بهبود وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه، وضع قوانین و جریمه اشاره دارد. رویکرد دوم، رویکرد مکانی یا موضعی است که هدف اصلی آن سخت تر کردن امکان ارتکاب به جرم به وسیله کاربرد روش‌هایی خاص در مکانی مشخص می‌باشد (جلالیان به نقل از کاپلند، ۱۹۹۷).

پژوهشگرانی همچون اسکار نیومن، آلیس کولما و تیموتی کرو، جیکوبز و ... در سایه رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، به مقوله امنیت در مجتمع‌های مسکونی پرداخته‌اند.

جدول ۵، مهم ترین نظریه پردازان رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، ماخذ: نگارنده، با استفاده از منابع

موجود

نظریه پرداز	عنوان نظریه	نتایج
الیزابت وود	تسهیلات رفاهی	باید تسهیلات بیشتری فراهم شود که ضد تخریب باشند.
جین جیکوبز	چشم های ناظر بر خیابان	استفاده موثر از حضور عابران پیاده در مناطق شهری برای کاهش احتمال وقوع جرایم.
ری جفری	شفافیت فضاهای عمومی	جفری نام پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی را وضع کرد. عمل جنایی حاصل حالات روحی و روانی فرد است و به بی عدالتی ساختار مرتبط نیست.
اسکار نیومن	فضای قابل دفاع	از نظر نیومن قابل دفاع نمود فضاها مستلزم ادغام و ترکیب چهار اصل مرتبط با هم می‌باشد: اقلیم پذیری، تصویر، نظارت طبیعی، همسایگی
جرج کلینگ و ویلسون	پنجره‌های شکسته	ارائه تئوری پنجره‌های شکسته، امکان وجود امنیت با جلوگیری از وقوع جرم و کاهش جرم خیزی
آلیس کلمن	معماری عامل تعیین کننده رفتار	هر چه طرح های ضعیف تری در یک منطقه اجرا شوند مشکلات اجتماعی بیشتر خواهد بود.
گرانلاند	بهبود منظره	تفاوت های اجتماعی بر روش طراحی بدو جرم محیط تأثیر می گذارد. فضاهای خارجی با منظره زیباتر، بهار می توانند از وقوع جرم و تخریب جلوگیری کنند.
CPTED	سیستم مراتبی سلسله	محیط فیزیکی به گونه ای سازمان دهی شود که وقوع جرم و ترس را به وسیله کاهش حمایت از رفتارهای مجرمانه کاهش دهد.
هیلر	خصوصیات شکلی فضا	حضور مردم، احساس امنیت در فضا را ارتقا داده و به کمک آن می‌توان فضا را به طور طبیعی مورد نظارت قرار داد.

آمارهای موجود در کشورهای جهان نشان می‌دهد پیشگیری از جرم از طریق افزایش نیروهای پلیس، تدابیر شدید امنیتی، صدور احکام و مجازات‌های شدیدتر و احداث زندان‌های بیشتر، از موفقیت لازم برخوردار نبوده است. بسیاری از کشورها به روش انتزاعی و مجرد به مقابله با "نفس جرم" پرداخته و این پدیده نامطلوب را جدای از شرایط مکانی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم در حال ارتکاب توسط بزهکار در نظر می‌گیرند. این در حالی است که نخستین گام مبارزه با تبهکاری، از بین بردن عوامل جرم‌زا و یا حداقل کاهش اثرات آن می‌باشد (رحمت، ۱۳۹۰؛ ۱۳). این رویکرد را می‌توان طراحی کارآمد و به کارگیری بهینه کلیه عناصر موجود در محیط مصنوع، به منظور کاهش جرایم شهری دانست که به طور مستقیم و غیر مستقیم در ارتقا کیفیت زندگی و افزایش رضایت‌مندی شهروندان تأثیر به سزایی دارد (پور جعفر و همکاران، ۱۳۷۸).

۸- نتیجه گیری

از آنجا که هر مکان شهری محل وقوع رفتارهای شهروندان است و از سوی دیگر تنها محیط‌هایی جرم‌خیز محسوب می‌شوند که تحت نظارت عمومی نباشند یا پتانسیل بالقوه‌ای برای ارتکاب جرم داشته باشند، می‌توان از طریق طراحی کالبدی شهری یا معماری ساختمان از ارتکاب جرائم شهری جلوگیری به عمل آورد. انواع جرائم درون شهری را می‌توان جرائم گزارش شده / نشده، جرائم قابل کشف / غیر قابل کشف، جرائم آگاهانه / غیر آگاهانه و جرائم از پیش تعیین شده / نشده دانست که هر کدام در هنگام وقوع، به گونه‌ای به ساخت کالبدی شهر ارتباط دارد، چراکه اگر محیطی برای جرائم فراهم نشوند، بسیاری از جرائم به صورت خود بازدارنده کاهش می‌یابند. این امر از آن جهت مهم می‌نماید که مطالعات اجتماعی نشان می‌دهد که ترس از وقوع جرائم در حال افزایش و احساس امنیت و ایمنی شهروندان در حال کاهش است. عوامل افزایش نظارت و کنترل در مجتمع‌های مسکونی که در جدول شماره ۶ ذکر شده است از جمله نظارت طبیعی و مصنوعی و استفاده از الگوهای معماری و طراحی فضا نقش بسیار مهمی در افزایش امنیت جامعه و کاهش ارتکا به جرم به عهده دارد.

جدول ۶، مهمترین عوامل افزایش نظارت و کنترل در مجتمع‌های مسکونی. ماخذ: (رحمت، ۱۳۹۰)، با تخلص از نگارنده.

مهمترین موارد طبیعی و مصنوعی	مهمترین الگو یا مداخلات معماری	اصول کاهش فرصت ارتکاب جرم و افزایش امنیت جامعه
<ul style="list-style-type: none"> طبیعی مصنوعی استفاده از نور و روشنایی مداخله ناظرین جهت جلوگیری از جرم 	<ul style="list-style-type: none"> معماری و طراحی فضا وسایلی از قبیل دوربین مداربسته بیشتر شدن نور خیابان‌ها استفاده متنوع از ساختمان طرح و منظر ساختمان 	نظارت
<ul style="list-style-type: none"> استراتژی دسته بندی: یعنی یک مجموعه مسکونی بزرگ را به چند فضای نیمه عمومی تقسیم کرده و از این طریق کشف و دستگیری مجرمین افزایش می‌یابد. استفاده از موانع عینی مثل قفل درب، پله، یا گذرگاه سرپوشیده 	<ul style="list-style-type: none"> وجود دیوار بلند کوچه بن بست استفاده از خیابان یک طرفه تعداد کمتر برای استفاده از یک ورودی اختصاص دادن فضاهای عمومی به امر خاص ابزارهای کند کردن ماشین در خیابان‌ها 	کنترل ورودی‌ها

رویکردهای جدید طراحی محیطی بر این است که بتوان از طریق ساختار کالبدی شهری و طراحی محیط مصنوع از ارتکاب جرائم جلوگیری کرد. این امر از طریق کاهش توان طبیعی مناطق شهری در جرم‌خیزی یا امکان‌دهی به وقوع جرم ممکن می‌شود. بر این اساس معماری باید ساختمان‌های شهری را بدان گونه طراحی کند که از توان کافی برای جرم‌خیزی بر خوردار نباشند. این امر می‌رساند که تنها از طریق سازواره طراحی است که می‌توان امنیت را در حوزه قلمروهای شخصی فراهم کرد. ایجاد فضا به نحوی که نظارت‌پذیری عمومی بر فضاهای مشترک افزایش یابد، نقش مهمی در کاهش جرم و افزایش ایمنی و امنیت استفاده‌کنندگان را موجب می‌شود. افزایش مراقبت طبیعی که با عوامل معماری از جمله اختلاف سطح در ورودی مجموعه، چشمان ناظر بر خیابان در بدنه‌ها، مرزبندی روشن بین فضای عمومی و خصوصی، حیات در پیاده‌رو و مشارکت همسایه‌ها که موجب اجتماع‌پذیری و نظارت در فضای مشترک مجتمع‌های مسکونی می‌گردد، از عوامل مهمی است که باعث قلمروداری، کنترل محیط و تعلق خاطر به آن می‌گردد.

مراجع

- اوستروفسکی، و. (۱۳۹۰). شهرسازی معاصر، ترجمه: لادن اعتضادی، تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، چاپ پنجم.
- الکساندر، ک. (۱۳۸۷). زبان الگو: شهرها، ترجمه: رضا کربلایی نوری، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- ادیبی، علی اصغر و منعم، ع. و قاضی زاده، س. ن. (۱۳۸۵). اصول کلی نور پردازی در پارک‌های شهری، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۲۷.
- اکبری، ع. (۱۳۹۵)، تأثیر احساس امنیت بر رضایتمندی سکونتی در مجتمع مسکونی هزار دستگاه نازی آباد تهران براساس مدل D.E.T.P.C، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی دوره ۲۱ شماره ۱.
- بحرینی، س. ح. (۱۳۸۲). فرآیند طراحی شهری، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- برآبادی، م. (۱۳۹۹)، شهر در امن و امان است، شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره ۲.
- بری، ج. (۱۳۸۰). محیط زیست و نظریه اجتماعی، ترجمه: حسن پویان و نیره توکلی، تهران: انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، چاپ اول.
- بهزادفر، م. و قاضی زاده، ن. (۱۳۹۰). حس رضایت از فضای باز مسکونی، نمونه مورد مطالعه: مجتمع‌های مسکونی شهر تهران، فصلنامه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی. شماره ۴۵.
- پوردیهیمی، ش. (۱۳۸۲). فضاهای باز در مجموعه‌های مسکونی، دو فصلنامه صفا، شماره ۳۶، سال سیزدهم.
- جلالیان، س. (۱۳۹۵)، تدوین مدلی مفهومی از عوامل محیطی مؤثر بر امنیت مجتمع‌های مسکونی، نشریه ی علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره هجدهم، ویژه نامه شماره ۳، زمستان ۵۳.
- جیکوبز، ج. (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی (ح. پارسی و آ. افلاطونی. مترجم) تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- چلبی. مسعود، ۱۳۷۵، "جامعه‌شناسی نظم"، نشر نی، تهران.
- حائری، م. (۱۳۸۸). خانه، فرهنگ، طبیعت (بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر به منظور تدوین فرآیند و معیارهای طراحی خانه)، تهران: انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

- حبیب ، فرح و نادری ، س.م. و جهانشاهلو، ل. و فروزانگهر، ح. (۱۳۹۱). سنجش چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در ساختار شهر با تاکید بر نقش فضاهای عمومی - مطالعه موردی : شهر تهران ، فصلنامه هویت شهر، شماره ۱۲، سال ششم .
- حشمتی، محمد ، ۱۳۸۴، تأثیر طراحی شهری در پیشگیری و کاهش جرائم و ناهنجاری‌ها، مجله صفا، شماره ۴۱.
- خاک زند، م. و بقالیان ، آ. (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضای باز و نیمه باز مجتمع های مسکونی (نمونه موردی : مجتمع مسکونی منطقه ۲۲)، فصلنامه معماری و شهرسازی ایران ، شماره ۱۱.
- خدائی ، ز. و رفیعیان ، م. (۱۳۸۸). بررسی شاخص ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری ، فصل نامه راهبرد، هجدهم ، شماره ۵۳.
- دانشپور، س. ع. و چرخچیان ، م. (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی ، فصلنامه باغ نظر، شماره ۷.
- دانشگرمقدم ، گلرخ و بحرینی ، ح. و عینی فر، ع. (۱۳۹۰). تحلیل اجتماع پذیری محیط کالبدی متاثر از اداراک طبیعت در محیط انسان ساخت، فصلنامه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی ، شماره ۴۵.
- دادپور، س. ۱۳۹۱. معیارهای سرزندگی فضای شهری ، فصلنامه جستارهای شهرسازی ، شماره ۳۷ و ۳۸.
- درودی، م. و قاسمی ، ا. (۱۳۹۳). اولویت بندی راهکار های موثر در ارتقا امنیت شهری و تاثیر آن بر رضایتمندی مسکونی. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی ، سال دوم، شماره ششم.
- دلال پورمحمدی ، م. (۱۳۷۵). برخی ملاحظات برنامه ریزی و طراحی در بافت فیزیکی مجتمع های مسکونی ، تهران : مجموعه مقالات سومین سمینار سیاست های توسعه مسکن در ایران ، انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی ، سازمان ملی زمین و مسکن ، چاپ اول .
- رضوان، ع، فتحی، م. (۱۳۹۱) بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری؛ در ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهرداری تهران. فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴ .
- رامیار. رضا، ۱۳۴۰، "درآمدی بر طراحی محوطه مجموعه های مسکونی"، انتشارات سمت، تهران.
- رحمت. محمد رضا، ۱۳۴۰، "پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی"، نشر میزان ، تهران.
- رفیعیان ، م. و عظیمی ، م. و مقدم ، ح. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت مناطق شهری در برخورداری از فضاهای عمومی با استفاده از نمودار وزنی ورونی (نمونه موردی :شهر قدیم لار)، فصل نامه آمایش محیط ، شماره ۱۶.
- رفیعیان ، م. و عسگری زاده ، ز. و فرزاد، م. (۱۳۹۲). مطلوبیت سنجی محیط های شهری ، تهران : انتشارات شهر، چاپ اول .
- رفیعیان ، م. و سیفایی ، م. (۱۳۸۴). فضاهای عمومی شهری ؛ بازنگری و ارزیابی کیفی ، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۲۳.
- سلطان زاده ، ح. (۱۳۸۵). فضاهای شهری در بافت های تاریخی ایران ، انتشارات دفتر پژوهش های فرهنگی ، چاپ سوم .
- سجادی قائم مقامی ، پ. و پوردیهیمی ، ش. و ضرغامی ، ا. (۱۳۸۹). اصول پایداری اجتماعی در مجتمع های مسکونی از دید جامعه صاحب نظران و متخصصان ایرانی ، دوفصلنامه صفا ، شماره ۵۱.
- شولتز، ک. (۱۳۹۲). مفهوم سکونت - به سوی معماری تمثیلی ، ترجمه : محمود امیر یار محمدی ، تهران : انتشارات آگه ، چاپ پنجم .
- شواي ، ف. (۱۳۸۴). شهرسازی ، تخیلات و واقعیات ، ترجمه : سید حسین بحرینی ، تهران : انتشارات دانشگاه تهران .
- صالحی نیا، م. و معماریان ، غ. (۱۳۸۸). اجتماع پذیری فضای معماری ، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۴۰.

- صمدی فرد، ز. و موحد، خ. و جهانبخش، ح. (۱۳۹۲). بومی سازی و پایداری معماری مجتمع های مسکونی با بهره وری از فضاهای عمومی در جهت افزایش تعاملات اجتماعی، همایش معماری و شهر سازی و توسعه پایدار، ۵/۱۰/۱۳۹۲، مشهد، ایران.
- طرح تفصیلی شهر ایلام، مصوب ۱۳۸۰، آرشیو راه و شهرسازی استان ایلام، استفاده توسط نگارندگان در (۱۶/۱/۱۳۹۳).
- عینی فر، ع. (۱۳۸۴). محدوده ی مجتمع های مسکونی و تداوم کالبدی شهر-مطالعه ی موردی شهر تهران، فصلنامه انبوه سازان مسکن، شماره
- علائی، ر. (۱۳۹۱). نورپردازی مناسب و تامین امنیت شهری، کنفرانس ملی توسعه پایدار و عمران شهری، ۱۶/۹/۱۳۹۱، اصفهان، ایران.
- عینی فر، ع. (۱۳۸۶). نقش غالب الگوهای عام اولیه در طراحی محله های مسکونی معاصر، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۳۲.
- عینی فر، ع. و قاضی زاده، ن. (۱۳۸۹). گونه شناسی مجتمع های مسکونی تهران با معیار فضای باز، دوفصلنامه آرمانشهر، شماره ۵.
- عسگری تفرشی، ح. و ادیب زاده، ب. و رفیعیان، م. و حسینی، س.ا. (۱۳۸۹). بررسی عوامل محیطی موثر در نوسازی بافتهای فرسوده شهری به منظور افزایش امنیت محلی (نمونه موردی :بافت فرسوده محله نعمت آباد منطقه ۱۹ تهران)، فصلنامه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶.
- فرگاس، ج. (۱۳۷۹). روانشناسی تعامل اجتماعی : رفتار میان فردی، ترجمه : مهرداد فیروزبخت و خشایار بیگی، تهران : انتشارات مهد.
- قرائی، فریبا و رادجهانبانی، ن. و رشیدپور، ن. (۱۳۸۹). بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری، دوفصلنامه آرمانشهر، شماره ۴.
- کامبی، ا. و کریستینا، ب. و اشتاینر، ج.ب. (۱۳۸۲). تیپولوژی ساختمان های مسکونی حیاط دار، ترجمه : حسین ماهوتی پور، تهران : انتشارات امین دژ، چاپ اول.
- کشفی، م. و حسینی، س.ب. و نوروزیان ملکی، س. (۱۳۹۱). نقش فضاهای عمومی ساختمان های مسکونی بلند مرتبه در افزایش تعاملات اجتماعی ساکنین؛ پژوهش موردی : برج بین المللی تهران، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۰.
- لنگ، ج. (۱۳۸۸). آفرینش نظریه معماری : نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه : علیرضا عینی فر، تهران : انتشارات دانشگاه تهران.
- لنگ، ج. (۱۳۸۷). طراحی شهری، ترجمه : سید حسین بحرینی، تهران : انتشارات دانشگاه تهران.
- مردمی، ک. و قمری، ح. (۱۳۹۰)، الزامات معماری تاثیرگذار در اجتماع پذیری فضای ایستگاه های مترو، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۷.
- مدنی پور، ع. (۱۳۹۱). فضاهای عمومی و خصوصی شهر، ترجمه : فرشاد نوریان، تهران : انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران، چاپ سوم.
- مطلبی، قاسم. ۱۳۸۰، روانشناسی محیطی، دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری، مجله هنرهای زیبا، شماره ۱.
- مظفر، ف. و حسینی، ب. و باقری، م. و عظمتی، ح. (۱۳۸۶). نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان، فصلنامه باغ نظر، شماره ۸، سال چهارم.

- معین. محمد، ۱۳۸۳، "فرهنگی معین"، انتشارات امیرکبیر، تهران.
- معینی، م. و اسلامی، س. غ. (۱۳۹۱). رویکردی تحلیلی به کیفیت محیط مسکونی معاصر، فصلنامه هویت شهر، شماره ۱۰، سال ششم.
- نییمی نظم آباد، ز. و فرج پور، م. و امیرشقایق، م. (۱۳۹۴). میزان سنجی سطح تعاملات اجتماعی در بافتهای قدیمی باهمستانهای شهری؛ نمونه موردی: محله درب نو گرگان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۸.
- نیومن، ا. (۱۳۸۷). خلق فضای قابل دفاع، ترجمه: فائزه رواقی و کاوه صابر، تهران: انتشارات طحان، چاپ اول.
- نثاری، ب، قنبران، ع، نادمی، آ. (۱۳۹۵). تأثیر امنیت بر اجتماع پذیری فضاهای باز مجتمع های مسکونی در منطقه ۲ شهر ایلام، فصلنامه مطالعات محیطی هفت حصار شماره هجدهم، سال پنجم.
- وحیدی، ز. (۱۳۹۱). بررسی عوامل ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضای باز مجتمع های آپارتمانی با طراحی نمونه موردی در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران.
  - Colquhoun, I. (2004). Design out Crime: Creating Safe and Sustainable Communities. Oxford, England: Elsevier Architectural Press.
  - Cowan, R. (2005). The Dictionary of Urbanism. London: Streetwise Press.
  - Felson, M. 1998. "Crime and Everyday life", California, Pine Forge Press.
  - Kyung Kim, S. 2006. "The gate community: Residents Crime Experience and Perception of Safety behind Gates and Fences in the Urban Area", Ph.D. Thesis, Texas A & M University.
  - Perkins, D., 1993. "The Physical Environment of Street Crimes: Defensible Space, Territoriality and Incivilities". Journal of Environmental Psychology, vol.13, pp.29-49.